

ACHS KÁROLY

Te komolyan gondolod, hogy Mezőtúron? Elfogyó levegő

PEDAGÓGIAI JELENETEK

Te komolyan gondolod, hogy Mezőtúron? A kérdést a nyolcvanas évek elején szegezte nekem F. S. a Teleki folyosóján, miután régi iskolám idehívott dolgozni. Persze, feleltem kételkedés nélkül. Nem is értettem a tekintetében megjelenő szánakozást. És valóban: a kisvárosi gyerek pont olyan, mint a nagyvárosi, a kollégák legalább olyan jók, mint a „híres” iskolák tanárai, a kisvárosi iskolában létezik családiasság, viszont nincs nagyképűség. És egy kisvárosi tanárembernek talán még a helyi szellemi életben is lehet helye.

Persze gyanakodhattam volna: 1961 végén helyezték ide édesapámat, nemsokára megmérgezték tyúkjainkat – akkor fel sem fogtam, hogy szüleimnek nem a tyúkok elvesztése a fájdalmas, hanem az üzenet. Aztán nem sokkal később egy felheccelt részeg ember verte be az ablakunkat, hogy mit keres a református szószéken egy zsidó ember... (Ha valakit ma is izgatna a kérdés: apám nagyanyja, Geiger Nessay talán tényleg zsidó volt.) Szüleim meggyőződése volt, hogy mindkét eset mögött egy, a mindenkori hatalommal jó kapcsolatokat ápoló egyházi ember állt, aki azóta olajfestményen megörökítve látható a város egyik elegáns termében. De maradtak mindaddig, amíg édesapám bele nem betegedett az egyházában uralkodó szellembe. És

tanárként, lelkészként példaértékű munkát végeztek abban a huszonnégyszáz évben.

Egy ideig igazam lett a mezőtúri tanári szerep tekintetében. A nyolcvanas években egy merev rendszer felpuhulását éltük meg, magunk is tágitgatva a határokat. Nyolcvannegyben még fagyosan kérték számon, hogy miért nem indult az osztályom a *Ki tud többet a Szovjetunióról?* vetélkedőn, nyolcvanhétben viszont már elég viccesre sikerült a tanácsházán a számonkérés: kiket is vittem el egy, a hatalomnak nem tetsző író-olvasó találkozóra. Saját értékrendünkhöz nem kértünk engedélyt: koncertsorozatot szerveztünk, mi, tanárok is összeálltunk rock-koncertre, kalotaszegi konfirmációra vittünk gyerekeket, teológusokat hívtam meg, hogy ormánsági templomokról vetítsenek stb.

És volt együttműködés. Például fél évig a Dózsa György Szakközépiskola egykori rajzszerteráiban laktam, természetes volt, hogy a Muzsikás, Zsarátnok, Dresch Quartett koncertjeire kölcsönadták dobogóikat, küldtek gyerekeket.

Ez az egyre szabadabbá váló világ elhitette velünk, hogy a rendszerváltással kiteljesedik a szabadság is, a kreatív, gyerekközpontú iskolarendszer is.

Elég hamar csalódnunk kellett. A társadalom polarizálódott, átpolitizálódott, a

saját értékrendjük alapján élők fura figurává váltak. Az iskolarendszer az együttműködés helyett a vadkapitalizmus önkorlátozástól mentes irányába mozdult el, az önfényezésben szuper „szuperiskolák” bármilyen eszközt megengedhettek nyomulásukhoz, a mindenkori oktatáspolitikát ott fent mindent jobban tudó, leüzengető attitűdöt vett fel, ahelyett, hogy a terepen dolgozók aktivitására épített volna, és nem

is nagyon kereste a választ az iskolát és a társadalmat is szétfeszítő problémákra. A szülői elvárások (némi sarkítással: legyen meg a gyerek nyelvvizsgálója nagy-csoportos óvodásként...)

felülírták a szakmaiságot. Ha nem az aznap-i zsbivásárnak szeretnék megfelelni, hanem azt céloz meg, hogy amit mondok, tanítok, húsz év múlva is hathasson, akkor könnyen a perifériára kerülhetnek.

Az iskolarendszer vadkapitalizmusa, a szakmaiság kényszerű feladása, a jogszabályok túlbujánzása, az ideologikum erőteljes visszatérése pont fordítottja a szabadabbá válásnak, a határok tágításának. Most egyre megkötöttebbnek, tehetetlenebbnek, kiszolgáltatottabbnak érezzük magunkat az életben is, szakmánkban még tragikusabban.

Ez az országos folyamat Mezőtúron erősebben jelentkezik: a mi kisvárosi iskolarendszerünk drasztikusabban (és átgondolatlanabban) változott, mint az országé általában, a város megtartó ereje tragikusan kicsi, a népességfogyás erőteljes. Elinult egy lefelé tartó spirál: érezzük, hogy nagy a baj, nincs levegő, ezért feszültebbek leszünk. Mivel feszültek vagyunk, mi magunk vesszük el a levegőt mások elől, még ingerültebbek leszünk, és így tovább.

A továbbiakban bemutatom a levegő elfogyását saját szemszögemből. Szívesen szólnék az atomizálódásról, a közösségi

terek beszűküléséről: a helyi médiáról, a vita, vélemény, kritika fájdalmas hiányáról; a fórumok befagyásáról; az *Ar-Túr fesztivál* közösségteremtő oldalának elsorvasdásáról. De maradok saját szakmámnál és munkahelyemnél, a Teleki Blanka Gimnázium sorsát mutatom be: az iskola több évtizede meglévő szellemiségét, a mesterséges versenyhátrányt, a hányattatásokat, saját tévedéseinket és azt, melyek azok az értékek,

amelyeket még mindig mi képviselünk, csak azért is. Bemutatom a kontrasztot, amely iskolánk kommunikáció-dráma tagozatának korszerű, életbevágóan fontos koncepciója, szak-

mai megítélése és városi megbecsülése között feszül.

Hogy mit válaszolnék bő három évtized tapasztalatai után: *Te komolyan gondolod, hogy Mezőtúron?* – Már nem feltétlenül... De küszködni kell, dolgozni kell, és figyelembe venni Gyökössy Endre egyik boldogmondását: „Boldogok, akik meg tudják különböztetni a hegyet a vakondtúrától, mert sok zavartól kímélik meg magukat.”

Viszont kedvem lenne valakitől szánakozó tekintettel megkérdezni: *Te komolyan gondolod?* Csak sajna nem nagyon van, akitől megkérdezhetném...

a saját értékrendjük alapján élők fura figurává váltak

VÁLSÁG AZ ISKOLARENDSZERBEN

A dramaturgiában azt nevezik válságnak, amikor a felek és a környezet számára nyílttá válik a konfliktus. Legkésőbb akkor, amikor Hamlet leszúrja Poloniust. Azután már nincs tettetés, nincsenek látszatmosolygások, felszín alá fegyelmezett indulatok.

A mezőtúri iskolaügy legkésőbb a 2014-es ballagási beszéd óta ilyen válságban van. Ekkor az esperes úr a széles nyilvánosság előtt a savas esők környezeti ártalmaival, az agyonpétisózott földekkel szemléltette az állami iskolákat. Jogot formált arra is, hogy útmutatást adjon: valami ideológia legyen az állami iskolákban is.

Egy ember mondhat butaságokat. De ha egyetlen kolléga sem kér bocsánatot az első sorba kiültetett állami iskolai igazgatótól, mutatja, hogy ez a válság már intézményi szintű. Ahogy ezen a szinten van az újonnan indult óvoda hirdetése, melyben várják a más óvodákból átiratkozni kívánó gyerekeket is.

Személyes szinten már régóta megvannak a válság jelei. A kolléga észre sem veszi, hogy nekem mondja ki sablonos mondatát: „Ha nálunk nem tanul, mehet a Telekibe!” Felajánlom egy nagy embernek, hogy szívesen beszámolok a kollégáknak egy nagyon jó jeruzsálemi továbbképzésről, mire ő egyszerűen nem válaszol, csak összezárt szájjal bólint, nem akarja meghallani, nem akar válaszolni.

A válság természetesen senkinek se jó. Se a saját identitásukat rossz szövegekkel erősítő egyházi embereknek, se az iskolák tanárainak – de legkevésbé se jó az iskolaügynek alpból kiszolgáltatott gyerekeknek, így aztán legkevésbé jó a városnak.

Ezen a válságon túl kellene lépni, ha egyáltalán túl lehet. Ha egyáltalán van remény a város süllyedésének megállítására. Ha nincs más kilátás, mint a megsemmisülés (vagy ennek talán még rosszabb változata, a lassú elsorvadás), akkor persze majdnem mindegy.

A válság megoldásához elemezni kell a válság okait. Saját szemszögemből tudom csak megtenni ezt, de mindenképp

örülnék, ha a másik fél kritikája is nyílt és érvelő volna.

Az egykori református gimnázium sok évszázadon keresztül szervesen fejlődhetett, nagyszerű embereket adva az országnak, nagyszerű tanárokat adva a helyi közéletnek. Aztán száz évvel később, de mai szemmel még mindig elég régen, szintén szerves fejlődés eredményeképp létrejött a Teleki Blanka Gimnázium. Az alapítók megértették, hogy kellene nőképzés az Alföldön is. Az intézmény létrehozása nem sértett érdekeket, a református gimnázium fiúkat, a Teleki lányokat tanított, nem egymás elől vették el a levegőt, nem a gyerekek

csábítása, nem a felnőttek dicsősége vált fő céljá.

A második világháború után megakadt a szerves folyamat. A városok például nem úgy fejlődtek, hogy szép lassan beépültek az utcák, megtartva a régit, a hasz-

nálhatót, a szépet, hanem a letarolt utcák helyére betoltak lakótelepeket. Az iskola életét is központi akaratok szervezték, távolról. A református gimnázium sorvadásra ítéltetett. Kamaszként nem izgatott az ügy, bár én még mehettem volna a Dózsa utolsó gimnáziumi évfolyamára. Azon is csak utólag gondolkodtam, hogy az iskola körüli eseményeknek volt-e köze ahhoz, hogy több aktív tanár meghalt akkoriban (egyikük temetésén a Teleki teljes diákságával magam is részt vettem). Lehet, hogy a gimnázium megszüntetése, a levegő elfogyása roppantotta meg az egészségüket?

Én a Telekiben tanultam. Gyönyörű évek voltak emberileg is, tudásban is. S régi iskolám megtalált, hívott. A Teleki tanárként is örömet adott. Nagyszerű kollégákat, ötleteket, munkákat, és ami az iskolában a legfontosabb: szellemiséget. Fontosságí sorrendet. Puritánságot. A dol-

a savas esők környezeti ártalmaival, az agyonpétisózott földekkel szemléltette az állami iskolákat

gok néven nevezését. Autonómiát. Alkotó léggömb. És egyre több szabadságot. Az ideológiák béklyójából való kiszabadulást. Szerves fejlődést. A kilencvenes évek elején kollégáim kidolgozták a hatosztályos gimnázium tervét, melyre az első évben kétszeres volt a túljelentkezés (hat évvel később imponáló érettségivel, felvétellel). Én nyolc év színpadozás után beiratkoztam a Színművészeti Főiskolára, hogy képesítéssel jogot szerezhessünk egy korszerű négyosztályos kommunikáció-dráma tagozat indítására.

Ezt a felfelé ívelést törte meg a rendszerváltás módja. A közhatalom új képviselői az elemzésekre, koncepciókra, hatásvizsgálatokra való építkezés helyett az indulatokra, sérelmekre, egyéni messianizmusokra való támaszkodást választották.

Senki nem tette fel a kérdést, felsőbb szinteken sem: a régi viszonyok visszaállítását a szervesség helyreállítását jelenti-e, vagy egy újabb felülről vezérelt „lakótelep-építést”? Mert az iskolák szerves alakulását már megakasztották a kádári évtizedek. Vajon fel lehet-e támasztani elsorvasztott iskolákat csak azért, mert bezárásuk bűn volt? Nem olyan-e a folyamat, mint amikor lelkes népművelők a falu rég kihalt népszokását elevenítik fel, esetleg csak egy fesztivál kedvéért? A forma, a jelmez, a látvány nagyjából megvan, a jelentés, a fontosság, az átélés már sehol. A kilencvenes évek elején, az Országos Református Tanáregyesület pápai konferenciáján hallottam: „A református egyház sem szellemileg, sem erkölcsileg nem áll készen az iskolafenntartó szerepre.” A folyamat nem egészséges voltát mutatták a kísérő jelenségek: az állami iskolák negatív minősítése a szószékről, a jeles irodalmár szavai a Reformátusok

Lapjában: „Napjainkban nem cél az állami iskolákban a nevelés [...] Értékválságot teremt az ilyen iskola, értékanarchiát »termel«”.

És elindult az ész nélküli iskolaalapítás, újraindítás. Nemcsak egyházi vonalon. Bárki bármit csinálhatott: alkalmasint végzettség, feltételek nélkül indíthatott szupertagozatot bárki Battonyától Nemesmedvesig, zengzetes nevű képzések indultak addig teljesen más profilú iskolákban. Ekkor lett a titkárnőből „európai üzleti asszisztens”, a portásból „input-output menedzser”. A rendszerváltás néhány reményteljes hónapja után arra ébredtünk, hogy egy újabb, irdatlanabb hazugságba kerültünk bele, és még azzal sem áltathattuk magunkat, hogy a hatalom hazudik nekünk, mi csak

a régi viszonyok visszaállítása a szervesség helyreállítását jelenti-e, vagy egy újabb felülről vezérelt „lakótelep-építést”

áldozatok vagyunk: létfenntartása érdekében a tanártársadalom saját maga vált a hazugság forrásává.

Magyarország helyezése a World Talent Ranking ranglistán

2005	16	
2006	24	
2007	20	
2008	26	
2009	30	
2010	33	
2011	38	
2012	39	
2013	49	
2014	51	

Forrás: WTR

Madách londoni színeben látjuk, mi lesz, ha a művészet, a zene, a tudomány, a

szerelem a vadkapitalizmus logikája szerint kezd működni: egy közös sír nyel el bennünket. Az iskola művészet, zene, tudomány, intimitás, még kicsit szerelem is... Az ország a saját

sírját kezdte megásni azzal, hogy az iskolát is odahajította a feltételek, szabályok, esélyegyenlőség nélküli versenypályára. Jó pozíciójából a magyar oktatásügy egyes felmérések alapján lecsúszott a 2005-ös 16. helyéről a hatvan országot tartalmazó lista 51. helyére.¹

Hogy mi a baj a versennyel, megírtam a *Csak azért is iskola* című könyvem *Csak azért is Teleki* című fejezetében. Most csak egész röviden: versenyhelyzetben igen könnyen átcúszik a fókusz a gyerekről a felnőttekre: a gyerek, sőt a tanár is könnyen válhat az adott iskola dicsőségének eszközévé. A gyerek mégsem reklámhordozó, nem kirakatba való.

A lecsúzási folyamatot a kilencvenes évek elején elindító országos fejtelenségben Mezőtúrnak is föl volt adva a lecke, hogy besegítsen-e az egyház akkori vezetőjének az iskola-visszaszerző püspök oly áhított szerepének eljátszásához.

A kérdés nehéz volt (lett volna). Mert maga a (rég) iskola tényleg megérdemelte volna, hogy újrainduljon. Viszont a helyzet megváltozott. Az iskolák tanári kara világnézeti szempontból is kicserélődött. Az évtizedek alatt sok környező településen indult gimnázium (Túrkeve, Kunszentmárton, Törökszentmiklós, Gyomaendrőd stb.). A negatív demográfiai folyamatok már akkor is látszottak. Egy ilyen döntés előtt kellett volna hatásvizsgálat.

El kellett volna gondolkodni, honnan lesz gyerek (ez föl sem merült az önkor-

az iskola művészet,
zene, tudomány,
intimitás, még kicsit
szerelem is

mányzat döntése előtt). Két út lehetett: hatvan kilométeres körzetben mozgósítani a lelkeseket, hogy gyülekezetük ifjait irányítsák Mezőtúrra. De hát ez nehéz ügy, ugyan

hány, egyházhoz kötődő fiatal él akár száz kilométeren belül is?

Sokkal egyszerűbb volt rámozdulni a Teleki potenciális tanítványaira. Az új iskola egyértelműen a második utat választotta. Tudatosan. Erre utalnak az újraalapító igazgató szavai: „De hogyan érhetjük el a kívánt célt? Úgy semmiképpen nem, ha miközben az egyiket gyógyítjuk, a másikon újabb sebet ejtünk, míg az egyiknek tágas teret adunk, a másiktól teret veszünk el.” Azaz tisztában volt azzal, hogy teret vesz, vehet el másoktól. És tényleg. Őrök egy sokszorosított levelet tőle 2000 tavaszáról: „Kedves 8. osztályos tanuló! Sajnálattal értesültünk arról, hogy továbbtanulásodat nem intézményünkben kívánod megkezdeni. Amennyiben szándékon változtatni kívánsz, úgy iskolánkban korlátozott számban lehetséges van az általad választott tagozaton továbbtanulni.” Azaz, dehogyan volt ellenére, hogy teret vegyen el másoktól. Ahogy a „más óvodákból átiratkozók” megcélzása is teret vesz el. (A legviccesebb-tragikusabb, amikor reklámfilmjünkben egyik erősségünk, a drámatagozat vonzását azzal a *János vitéz* előadással próbálják ellensúlyozni, amelyet volt szereplőm rendezett, jó néhány egykori megoldásunkat áttemelve darabjába.)

Sok minden történt. A legsúlyosabb eset nem középiskolai szintű: az egyházi általános iskola simán átpasszolt tizenhárom nehéz sorsú gyereket az állami iskolába 1999-ben. Nyilvánvalóvá vált a cél, a fel-

¹ http://tenytar.blog.hu/2014/12/18/melyrepulessben_a_magyar_oktatás_szinvonala

nőtt érdekek érvényesítése, a középosztály elkülönítése.

A Teleki is nehéz helyzetbe került azokban az években, de akkor még a demográfiai helyzet nem volt ennyire tragikus. Aztán elkezdtek hozzánk beiratkozni a kistestvérek... Ebbe a folyamatba hasítottak bele az összevonások, ráncigálások, most ebből a helyzetből próbálunk kikapaszkodni, aminek, ha a tantestületünk minőségét nézzük, sikerülnie kell, hacsak a politika nem lép a fejünkre.

Mit rontottunk mi magunk el?

Például pont a mértékletességünk vált hátrányunkra. Indíthatunk volna nyolcosztályos gimnáziumot is '92-ben, de nem tettük. Úgy gondoltuk, egy kisváros méretéhez a hatosztályos megfelelőbb. Két tényezőt nem vettünk figyelembe. Akkor még nem volt információ arról, hogy lesz másik gimnázium Mezőtúron, amelyik lazán elindítja a nyolcosztályos képzést – mi már nem tudtunk a „szülészetig” lemenni... És a hatosztályos valójában sokkal jobban zavarja az általános iskolákat, mint a nyolcosztályos.

Elrontottuk a reakcióinkat. Nem voltunk hozzá szokva ahhoz, hogy átgázolósan érvényesítsük saját érdekünket. A mi szakmánk nagyon különleges: minden gyermek külön univerzum, felelősen nem állíthatom, hogy mi vagyunk számára a legjobbak. Föl volt adva a lecke: átvesszük-e a mindent szabad mentalitását, vagy ragaszkodunk elveinkhez: a valóságot valóságnak mutatjuk meg, lehetőleg nem fenyezzük magunkat. Utólag azt mondom, megtalálhattuk volna az utat: úgy megmaradni saját magunknál, hogy közben ezeket az értékeket nyilvánvalóvá tesszük. Lehetett volna vonzó sok szülőnek, ha

a mi szakmánk nagyon különleges: minden gyermek külön univerzum, felelősen nem állíthatom, hogy mi vagyunk számára a legjobbak

tudja: ez az iskola a kudarcot kudarcnak, a sikert sikernek, az örömet örömmek, a bajt bajnak mondja.

Rosszul viseltük külső megpróbáltatásainkat. A ránk kényszerített összevonásokat előnyünkre is fordíthattuk volna. A világban számtalan példája van a vegyes, sokszínű oktatás sikerének, kutatások igazolják létjogosultságát. A helyzetet akár vidáman is vehettük volna. A legteljesebb komolysággal azt gondolom, hogy volt varázsa az épületek közötti bókklásásnak, a koszlott zuhanyzókkal ékesített, egykori színpadi öltözőből átalakított matektantermek. Ezek a helyzetek ugyanis leszálítják a tanárt akár csak az önmaga által elképzelt magasságából is, egy szintre kerül a gyerekekkel. Ezt tudatosíthattuk volna magunk között is, sőt, építhettünk volna rá.

Bután reagáltunk a pénzügyi különbségekre. Ha riválisunk fő témája az, hogy hány forint jutalmat kapnak a gyerekek, ha az állam a saját fenntartású iskolájának morzsákat, a nem is saját fenntartásának mindent ad, akkor teljesen fölösleges és hibás a tetőfelújításra kapott millióinkkal dicsekedni.

VAN-E KIÚT?

A helyzet adott, és senkinek sem jó. Egyik iskolának sem. És nem jó a szabadeséssel zuhanó városnak. Mit lehet tenni?

Mivel a városvezetés egyedül a hatosztályos gimnáziumot támadta, már 1999-ben felszólaltam az önkormányzati ülésen: „A város a maga által létrehozott helyzetből egyféleképp menekülhet: előre. Ha nem akarja, hogy a városért eddig oly sokat

tevő pedagógusréteget még lehetetlenebb helyzetbe hozza, még inkább egymás ellen uszítsa, ha nem akarja, hogy a város tovább fogjon, akkor erősítenie kell iskoláit. Pályáznia kell, ki kell csikarnia központi pénzeket kollégiumépítésre, tornaterem-építésre, nagy-nagy reklámmal, marketinggel és a tanárok megbecsülésével ide kell vonzani a gyerekeket.” (Persze ez is teret venne el más településektől, székelylem is magam, de kénytelen voltam átvenni a logikát...) Nem is Mezőtúrról lenne szó, ha ezt valaki meghalotta volna.

Kicsi lépés lehetne a válság meghaladásához, ha élő együttműködés lenne a két iskola között. Mert tényleg abszurd: egymástól száz méterre élnek, dolgoznak értelmes emberek úgy, hogy nem is tudnak egymásról, hogy beszélgetés maximum a túrkevei gyógymedencében alakul ki véletlen találkozáskor. Márpedig közös szakmai programok vinnék előre a tanítványokat, ha még számítanak egyáltalán...

Halvány kísérletek voltak. Például egy ideig meghívtak zsűrizni versmondó versenyükre, még azt a tanácsunkat is megfogadták, hogy ne csak Wass Albert-verssel lehessen nevezni. De ez a verseny az évek alatt kifáradt, elsorvadt. Én magam meghívtam a kollégákat, diákokat két jól sikerült történelmi műsorunkra: az október 23-aira még személyesen, holokauszt műsorunkra telefonon – visszajelzést azóta sem kaptam. A Kaán Károly környezetvédelmi verseny laborgyakorlatát évekig iskolánkban vezették tanáraink. Aztán előbb a meghívóról maradt le a Teleki, aztán kihagyták a laborgyakorlatot. Néhány kollégának felvettem: hívjuk meg a tantesületet egy péntek délután: bemutatnánk iskolánkat, főznénk valamit, lenne egy

táncház. Akkor azt mondták: szerintük most nem aktuális. Lehet. De el kell indulni ebbe az irányba.

Hogy van-e kiút számunkra, telekisek számára? Mert bizony nem könnyű egy érdemtelenül alulértékelt iskolában létezni. De az elmúlt évtizedek megedzettek bennünket. Ha hol a katolikusok jönnek értünk, hol egy e-mailben távoznak, hol Mezőtúrhoz tartozunk, hol Szolnokhoz – akkor immunissá válik az ember, és törődhet a lényeggel. Így aztán továbbra is igen jó szellemű, műhelymunkára képes tantestülete vagyunk

környékünknek. Olyan, amelyről akár a messziről jött továbbképzés-vezető, akár a más iskolákat megjárt új kollégák is megállapítják, milyen „tök jó” itt. Olyan munkákkal, amelyek tanárképzések témái lesznek. Olyan tanulók sorával, akik büszkélkedve jönnek vissza: az egyetlenek voltak az egyedüliek, akik már hallottak az ottani témáról...

Ettől persze kellene egyéni megoldások. Sokan a munkába temetkeznek: csak azért is próbálják a lehető legnagyobb hozzáadott értéket megvalósítani mindenféle dicsekedés nélkül. Munka után aztán hazamennek, beülnek a fotelba, és órákig gitároznak. Más felnőtt-énekkart vezet. Megint más maga köré gyűjti a gyerekeket, hogy filmet forgasson velük. A harmadik saját gyerekeivel pályázik környezetvédelmi filmekkel.

Számomra a friss levegő egyszerre felszabadító és elkésérítő. Évente többször is van lehetőségem kívül kerülni a mezőtúri dimenziókon. Előadásokat tartok, tanároknak vezetek foglalkozásokat az erdélyi drámanapokon, műsoromon Ausztriában is sírnak, cikkeimet országszerte olvassák.

egymástól száz méterre élnek, dolgoznak értelmes emberek úgy, hogy nem is tudnak egymásról

Bár feldobódom ezeken az alkalmakon, mindig bennem van a keserűség: Mezőtúr-nak nem lenne szüksége milderre?

Hogy mire építhetünk kollektíven? Az értékeinkre. Hogy puritán iskola vagyunk. Hogy röhögünk a dicsőségen. Hogy a ballagáson a gyerekekről beszélünk, nem a másik iskoláról.

Hogy a kimondott szó egybeesik a gondolattal. Nem ideológiára van szüksége az iskoláknak. Ideológiát lehet szerezni akár marxista iskolán, akár konfirmáció-előkészítőn. Az iskoláknak

szabad iskola
tud csak
a jövőre felkészíteni

emberekre van szüksége. Akik hitelesek. Akik hitük szerint élhetnek, beszélhetnek. Ebben szintén jók vagyunk: szabad iskola tud csak a jövőre felkészíteni. És örülnünk

kell, hogy nem kapunk iszonyatos pénzeket, nem kell nagyhatalmú percmerek kedvéért gyerekeket kivezényelnünk.

És jók a programjaink is. A hozzám legközelebb

állót részletezem is. Mivel minden hierarchiát gyűlölök, nem mondom, hogy a legkorszerűbb koncepció, csak azt, hogy a környék egyik korszerű koncepciója.

DRÁMA? KINEK?²

Ha egy olyan helyet keresel, ahol a következő négy évben szabadon szárnyalhat a fantáziád, sőt bizonyos órákon ezt kifejezetten el is várják Tőled, vagy ha ugyan nem látsz magadban túl sok fantáziát, de szeretnéd azt mégis megtalálni, és szívesen veszed, hogy ebben segítsenek Neked, ha néha szívesen kipróbálnád, milyen lehet valaki más bőrében gondolkodni, helyzeteket megoldani, vagy netalántán éppen magadra vagy kíváncsi, ki is vagy Te igazán, de még nem tudtál rájönni, esetleg éppen most jött el az idő, hogy megtaláld önmagad, vagy ha ugyan már tudod, ki vagy (Húha!?!), és tudod, mit akarsz, és csak azt szeretnéd, hogy körülötted mindig történjen valami, ha meg szeretnéd érezni a közös alkotás örömét, vagy csak egyszerűen jól szeretnéd érezni magad egy bohém csapat tagjaként, a kommunikáció-dráma tagozatos osztályunkat Neked találtuk ki. Ne feledd, hogy amit itt ezenközben a kommunikáció-dráma órai tevékenységek során megtanulsz, azt a későbbiekben a mindennapi élet számos területén hasznosítani tudod majd:
jobban boldogulsz az emberi kapcsolataidban,
jobban el tudod adni magad egy állásinterjú,
vagy nem okoz majd gondot, ha éppen emberek előtt kell szerepelned.

Gyere, legyél Te is alkotótársunk!

² A kommunikáció-dráma osztály toborzója az iskola honlapján. Írta: Gyöngyösi Márta.

A KOMMUNIKÁCIÓ-DRÁMA TAGOZATRÓL

1983-ban első darabunkkal arany minősítést kaptunk. Ugyanakkor későbbi drámatanár kollégám, az akkor még gimnazista Györfi Kati osztálya szintén aranyat kapott. Többször rám került a sor fecskebáli, szalagavatói műsorokkal (*Odüsszeia, János vitéz, Popfesztivál*). A *János vitéz* útra kelt: 1990-ben, a romániai változások után az elsők között léphettünk fel Kolozsváron, Kalotaszegen. 1991-ben országos diákszínházi fesztiválon lettünk díjazottak. Ekkor elkezdtem tanulni a szakmát. Ez volt a személyes felkészülés ideje.

Közben a világ, a pedagógia olyan tempóban változott, hogy megfogalmazódott egy teljes paradigmaváltás szükségessége. A jövő a művészeti nevelés erősítésével építhető, tehető élhetőbbé. A dráma egy lépés lehetett a pedagógiai kultúra megújítása felé. A gimnázium megújítása felé. Sok-sok iskola ugyanis csakis tantárgyi szinten tudja elképzelni a fejlesztést: kicsivel több angol, kicsivel több matematika, informatika, ez-az. Azaz nyolcadikos korodban próbál dönteni, miközben húszéves, sőt, diplomás fiatalok tömege nem tud mit kezdeni magával. A gimnázium feladata az általánosság lenne, olyan alap adása, amelyre orvosként, eladóként, tanárként, üzletemberként, édesanyaként építkezni tudsz később. Freund Tamás agykutató szerint „az érzelmvilág gazdagsága jelentősen befolyásolja tanulási képességünket, kreativitásunkat. Ezért kell oktatási rendszerünkben, elsősorban középiskolában, jóval nagyobb hangsúlyt kapnia az érzelmvilág gazdagítását szolgáló művészeti és erkölcsi nevelésnek.” (Az erkölcsi nevelés legmegfelelőbb terepe is a

a dráma egy lépés
lehetett a pedagógiai
kultúra megújítása felé

művészet, azon belül is a színház – az üveges tekintetű gyerekek feje fölött elmondott erkölcsi tételek nem hatékonyak.)

A dráma egyszerre intellektualitás, érzelmi fejlesztés, érzékenységnvelés, csoportmunkára való készség, látókör-szélesítés – és persze radikálisan új viszony diák és diák, tanár és tanár között.

A kommunikáció szót azért tettük a dráma elé, hogy megértessük: amit teszünk, az emberi kapcsolatok szempontjából, annak javítása érdekében tesszük. Meg akartuk különböztetni magunkat létező drámatagozatoktól is: láttunk néha elszállt művészfjakat ezekből az iskolákból. Mi nem a művészontudatra építünk, pont ellenkezőleg: egyből elkezdjük nyesegetni, ha minimálisan is megjelenik valamelyik

gyereknél. És kerüljük az ideológiát, meggyőződésünk, hogy helyette értékorientációra van szükség.

Egyértelműnek kellett volna lennie a tagozat elsőprő sikerének. Kíváncsi

lennék, más városban hová jutottunk volna. (Bár vannak keserűségeim Mezőtúrral kapcsolatban, még az is lehet, hogy eddig se!)

Még szerencsém is lehetett a mezőtúri abnormális helyzettel: ugyan évtizedes felkészülés után indítottuk a képzést, muszáj is volt lépnünk.

Több éven keresztül másfél osztálynyi drámásunk volt. Most diákjaink zöme vidéki, a mezőtúri lakosság csak beül szalagavatói műsorainkra, elvárja a nívós előadásokat, az utcán gratulál, de a gyereket nem küldi hozzánk. Rosszul esik, de a gyerek még többet veszít, ha elmegy a lehetőség mellett.

Ez a munka személyiségfüggő. Hárman tartunk drámaórákat, három különböző attitűddel, de egymást segítve. Természetesen nem csak színpadra szánt

munkáink vannak, sőt, az osztálytermi dráma nagyobb súllyal is szerepel az előadásoknál, de hadd mutassam meg munkánk lényegét, két saját produkcióm bemutatásával.³

A 2010-es szalagavató műsor

A műsor elején és végén Mike Oldfield *Ommadawn* című zenéje szólt az Esti Kornél zenekar előadásában. A közte levő időt saját ritmusimprovizációink töltötték ki, melyeket dobokon, kukákon, műanyag lavórokon valósítottunk meg, persze némi széki zenével fűszerezve.

Hogy miért ez az egyik legsikeresebb munkám? Mert amellet, hogy tényleg magával ragadta a közönséget, megvalósította azt, ami a pedagógiában a legfontosabb: alkotótársi közösséget teremtett diák és tanár között. Megfordult a szokásos irány, amelyben a tanár ráengedi saját elképzeléseit a diákokra. Itt megnéztük, ki mit hozott magával: valaki modern táncot tudott, kértem, találjon ki egy percnyi koreográfiát. Más népzenei hegedűt tanult, nyilván boldogan építettem be egy széki négyest a történetbe. A ritmusok órai improvizációkból alakultak ki, a mozgásimprók próbákban, kiscsoportokban, így a gyerekek sajátjuknak érezték az előadást. És tényleg: nekem csak az építkezés, a szerkezet kitalálása, illetve a kidolgozás igényessége tétele volt a feladatom. (Épp elég munka ez is közel negyven szereplő esetén...)

És ezer olyan pedagógiai hozadék volt, amelyet a közönség nem is láthatott: például olyan gyerekek kaptak a műsor szempontjából felelős feladatot, aki talán sose korábban, iskolás éve alatt.

A műsor sikeréhez természetesen hozzájárult, hogy az akkorra már országos hírű Esti Kornél zenekar játszott, de saját bevallásuk szerint is, az együttes indulását a 2006-os Pink Floyd-műsor indukálta...⁴

Holokauszt-emlékműsor (2013)

Azt példázza, hogy a dráma igen komoly intellektuális munka.

Jeruzsálemben jártam a Jad Vasem intézet továbbképzésén. Egy túlélő, kilencven felé tartó hölgy két mondata indította el a gondolkozást:

1. „Egyszer csak Szalai néni nem adott virágot.”
2. „Nem mondhattam verset az október hatodikai ünnepségen.” Milyen logikával vezet ebből a két mondatból egy egész műsorhoz?

Ha „egyszer csak nem adott”, akkor korábban adott. Legyenek tehát olyan jelenetek, amelyek kétféleképp fejeződnek be: először még kapnak virágot a gyerekek a szomszéd nénitől, másodszor nem. De akkor tegyük

meg ugyanezt október hatodikával kapcsolatban is. Akkor viszont a később eltiltott kislány mondja a *Nemzeti dal* első versszakát. De ekkor hangozzon el később még két versszak a színpad ugyanazon pontján,

megvalósította azt, ami a pedagógiában a legfontosabb: alkotótársi közösséget teremtett diák és tanár között

³ Bővebben: www.achskaroly.hu

⁴ Láthatók is a YouTube-on: Ommadawn + dobolás; Teleki szalagavató 2006: The Wall

ugyanattól a lánytól. Ha először még ott a kokárda, akkor később tűnjen el, majd helyettesítse a Dávid-csillag. A végére, ha nem is a lányon, de legalább az egyik szereplő táskáján jelenjenek meg a nemzeti színek. És így tovább. Hogy legyen szerkezet. A felkészülés közben a gyerekek logikai készsége legalább annyira fejlődik, mint matekórán, annyi előnnyel, hogy itt észre sem veszik (matekórán meg eleve hátrítják a situációt).

Diákemlékek

A színpadtól sosem tudtam igazán elszakadni. Bár szakmámnak nem ezt választottam, de a kommunikáció terén rengeteg alkalmam volt színpadi produkciók szervezésére. Jobbára szervezői feladataim voltak, nem színpadi, de borzasztóan élveztem minden egyes lehetőséget, amikor színpadszagot érezhettem. Sok jeles művésszel, rendezővel sikerült együtt dolgoznom, Presser Gábortól kezdve Pitti Katalinon át Böhm Györgyig, leginkább céges előadásokat, vagy gyerekelőadásokat hoztam össze, de mindegyikre nagyon büszke vagyok.

Munkám során gyakorlatilag bármilyen prezentáció, projekt megvalósításában előjött, hogy borzasztóan igyekeztem valami tartalmat, mondanivalót is adni. Ha valaki feláll egy előadásról vagy prezentációról, érezze, hogy kapott valami üzenetet. Ezt az igényt pedig a gimnáziumi színpadi munka ültette el bennem.

(Szilágyi Andrea)

Színpadon lenni olyan érzés volt, mintha becsináltál volna, és mindenki látná a nyo-

mokat. Aztán, amikor eljött a pillanat (ha eljött), hogy teli gatyáddal együtt is részévé váltál egy pillantásnyi ideig tartó egésznek, akkor történik valami lenyomat az ember lelkében (ez próbán is megtörténhet), ami aztán később, évtizedek múlva is előhívódik. A színpadi emlékek dolgoztak bennem, sokáig, főleg addig, amíg megértettem, hogy mit miért csináltunk. Úgy értem, miért pont úgy csináltuk, és miért nem a sokféle másképp? Drámatanárom tanítási eszközei közül az ordibálás volt rám a legnagyobb hatással, mert akkor döbbsentem rá, hogy komolyan veszi ezt az egészet, és komolyan vesz engem is.

(Király Csaba)

Mit adott nekem a dráma?

Én két év után – külön vizsga letételével – csatlakoztam a drámásokhoz, s egyáltalán nem bántam meg, hogy ezt választottam érettségi tantárgynak. Igazán maradandó élményként él bennem a szalagavató műsorként színpadra vitt Kőműves Kelemen előadás,

ahol én lehettem Anna.

Introvertált személyiségként dráma tagozatosnak lenni, s színpadra lépni, sok személyiségépítő tanulságot hozott a komfortzónán kívüli működésről. Véleményem szerint mindez nagyban hozzájárult a kommunikációs képességeim kibontakozásához.

Achs tanár úrral pedig együtt dolgozni, gondolkodni, egyáltalán létezni, meghatározó a négyéves gimnáziumi emlékek között.

(Lengyel Krisztina)

Hülyeség valamiféle logikai láncolatot felhúzni. Csak bele kell gondolnom, hogy melyek voltak azok a közös munkák, órák, beszélgetések, felmondatok, poénok, amelyek leginkább megmaradtak bennem.

A Pink Floyd-műsor záródala alatt végignézek a színpadon, és mindenki mosolyog. Nem azért mert kell, hanem mert öröm van. Sikerült. Fél év után itt van, 1000 ember hallgatja, marha jól sikerült. Együtt csináltuk a klubban, a rongyos tornateremben. Pakoljuk a hangfalakat a Volkswagenből, Imi fater, Dodi fater, harckészültségben az egész család. Tanár úr megírja a magyar szöveget a Brick In The Wallra: „Hé, tanár, hagyjon békén már”. Van az egészben valami olyan, amire a britek azt mondják, hogy punk. Nem a tarajos csávók, hanem igazi punk.

Nem mindegy, milyen szinten vagánykodik az ember – kaptuk annyiszor a négy év alatt. Beégett.

Azt hiszem, elsősorban a közös munkák során megtapasztaltak húznak ki mostanában a nehezebb szituációkból. Egy műsort megelőző, fél évig tartó próbafolyamat olyan szintű fegyelmet és odafigyelést igényelt harmadikos gimnazistaként, amellyel sok zenésztársam csak jóval később, felnőttként, legtöbbször már csak a színpadon, élesben szembesül először. Az egymásrautaltság, amivel egy-egy műsor elkészítése során találkoztunk, sokszor előbukkan különböző élethelyzetekben azóta is. Ennek az edzettségnek köszönhetően az ilyen szituációkat eléggé jól tudom kezelni. Könnyebben engedek saját pozícióból, végighallgatom az ellenkező véleményt képviselőt, megpróbálok az ő fejével is gondolkodni. Hiába van a Comfortably Numb végén az az 5 perces gitárszóló, ahol 5 percen át villoghatnék egy sportszarnoknyi ember előtt, ha emiatt az 50 ember által táncolt koreográfia 2 perc után indokolatlanul elnyújtott lenne. Alázatosságra neveltek ezek a munkák. És sok örömet adtak, ami legálább ilyen fontos. Jól éreztem magam a bőromben, rájöttem, hogy a másokkal létreho-

zott mű sokkal izgalmasabb számomra, mint az egyedül kikapart siker. Egy csomó sikeres vizsga után arra gondoltam önkéntelenül is, hogy azok, akiknek nincs meg a közösségi élmény – az egyetemi évek kocsmatúráin kí-

vül – csak az, hogy bema-golják a jogszabályokat és korrektilül visszaböfögik egy általuk alig ismert profesz-zornak, szegényebb embe-rek. Ha nekem csak ennyi jutott volna, el lennék keseredve. Talán ezért is

döntöttem úgy, hogy zenekart alapítok. Mert a drámatagozaton megéreztem a közösségi munka semmihez sem hasonlítható varázsát. És nem akartam elveszteni gimnázium után sem ezt az érzést. Ez ilyen konkrétan nem fogalmazódott meg bennem akkoriban. De ösztönösen megéreztem, hogy egy-egy szűkebb (alkotó) közösség egyike azon kevés helyeknek, amelyben könnyebben el lehet viselni és kicsit a saját képünkre formálni ezt az önmagából igencsak kifordult világot.

(Lázár Domokos)

Mi itt tanultunk meg önmagunk lenni. Milyen fordított dolog, hogy az ember a színjátszás és a gimnázium miliójében talál magára, és elkezd a saját maszkja mögött kutakodni. Ez különösen fura a tizenéveseknél. Brigi osztálytársam a ballagási beszédében azt mondta: „Ha telekis vagy, megtanulod, hogy ne csak nézd, hanem lásd is a világban zajló folyamatokat.” – Ezért kiemelkedő számomra ez a gimnázium. A Teleki! Az eldugott Mezőtúr Telekije, ahová a most cseperedő nemzedék összes diákját küldeném. Mert kell egy dráma, kell egy Teleki, kell egy osztály és kell egy Achs ahhoz, hogy megtanuld látni is a világot.

Mindannyian mosolyogva gondolunk az osztályra. Arra az osztályra, amely ott volt a pedagógusnapi színpadon, műsort csinált a gulág-emléknapra és október 23-ára, dobolt

a sportszarnokban ezer ember előtt, ott volt a Globe fesztiválon, könyvbemutatózott Budapesten, és végül együtt lépte a moldvait az osztályfőnökével.

Sokat dolgoztunk. Ezért voltunk mások. Mert tudtunk alázattal lenni a darab-, a rendező és egymás felé. Tudtuk, ha valami nem jó, az együtt nem jó, és ha valami szeniális, azt együtt hoztuk létre. Tudtunk alkotni, és nagy nehezen kompromisszumot kötni. Megérettük az empátia és az együttműködés csodáját. Fura is belegondolnom, hogy azóta sem működtem együtt így ennyi emberrel egyszerre. Milyen felemelő érzés volt a Kufstein teremben próbálni esténként (a terem szagát még most is az orromban érzem), izgulni a másik szerepe miatt, és a darab végén fogadni a tapsvihart vagy épp a néma csendet.

Egyikünk sem lett színész. Mert nem a művészetben volt a fő hangsúly, hanem rajtunk: diákokon, embereken, majdani felnőtteken. A kapott ajándékokat még most is tudjuk kamatoztatni. Ajándékok: érzések, viselkedések, gondolatok, életfelfogás. Ezeket mi mind belepakoltuk egy dobozba, amit azóta is magunkkal viszünk mindenhol.

Az itt kapott szociális érzékenység és színpadi szereplés belőlem tanítónőt faragott. Bár ahányan voltunk, annyifelé vagyunk most, de összeköt minket az, hogy drámások voltunk a Telekiben, és mindannyian olvastuk

Szabó Magda Abigéljét még a gimnázium előtt (őfő kérésére).

(Túri Boglárka)

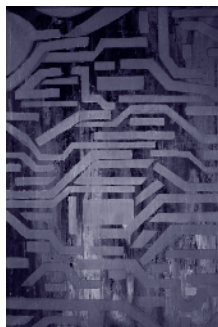
LE VAGYOK GYŐZVE?

F. S. személyes kérdésével kezdtem írássomat, hadd fejezzem be szintén személyes szinten. József Attila sorait azoknak ajánlom, akik úgy gondolják, le vagyok győzve: „Le vagyok győzve, győzelem, ha van, de nincs, akinek megadjam magam.” A pedagógia mégse mérkőzés. Főleg nem háború. Úgyhogy győzelem végképp nincs. És nincs, akinek megadjam magam. Győztest semerre sem látok. A vesztest pedig eleve nem a tanárok között kellene keresni: a biztos vesztesek a gyerekek, akik áldozatainak ennek a minden ízében beteg magyar iskolaiügynek. És ezáltal a város is, melynek nem jósok nagy jövőt, ha hatalmas (és okos) lelkek nem kezdenek azonnal dolgozni megmentésén.

Azoknak, akiket József Attila végtelen bölcsessége nem tudott meggyőzni, és a legyőzöttek közé sorolnak, sőt, talán még triumfálnak is, jelzem, hogy Mezőtúr történetét tekintve nem kerültem rossz társaságba. De dolgozni fogok még egy darabig.

Balogh Ede F.
Gépszerű dolgok
vegyes technika, papír
55x75 cm

Gresz Márton
Még nem ismert szavak 1
olaj, vászon
40x60 cm

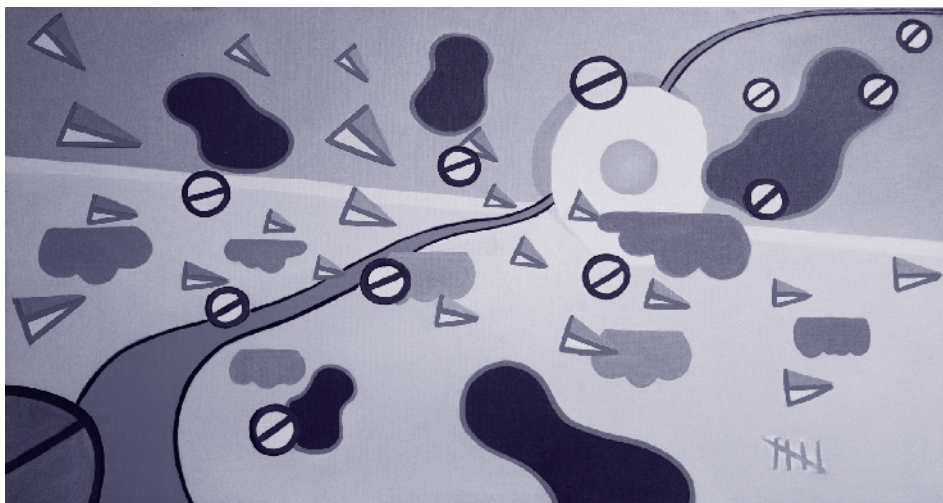
Dóra Ádám
Tűz körül
akvarell, papír 21x29 cm

Dóra Ádám – Cím nélkül
olaj, vászon 150x120 cm

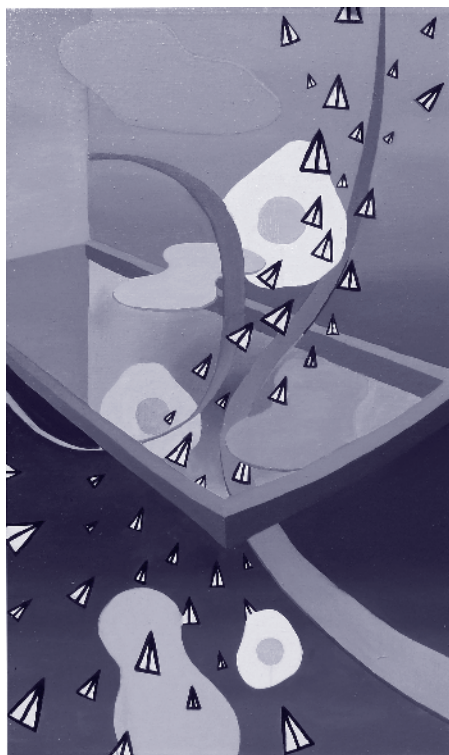
Két éven át dolgoztam Ádám mellett, így jól ismerem a munkáit és a folyamatot, ahogy azok készülnek. A közvetlen környezetéből, mindennapjaiból merít témát, lehet az egy hétköznapi tárgy, ismerős, barát, táj vagy átélt esemény. A feldolgozás módja egy vad, gyors, laza, expresszív festőiesség.

A fenti kép egy éjszakai, baráti összejövetelt ábrázol, tűz körül. Beszélgetésünkből kiderült, hogy Ádámot főleg a tűz megfestése foglalkoztatta, illetve a tűz által létrehozott barokkos, vibráló, éles fény-árnyék jelenségek. Bátor vállalkozás, hiszen egy tűz körüli csoportkép megfestése nem könnyű feladat. Meglátásom szerint azonban a festmény még nincsen teljesen megoldva, túlságosan vázlatyszerű, nagyon síkban marad, a színei nem idézik meg a teret (talán túl világos a háttér), de leginkább a sötét viharfelhők színe zavaró. (Koczor Attila)

Köbli Alexandra – Tengerpart
olaj, vászon 150x80 cm

A képen az ecsetvonások szinte kivehetetlenek, ügyetlenség, durvaság vagy finomkodás alig található. A létrejött ábra, az egész az, ami érzékelhető és érdekes nekem. A képen mozgást látok. Mozgást olyan testek és elemek között, amelyek nem találkozhainának egymással, mert más-más szférából valók. Ezáltal úgy ütköznek, hogy elvileg nem is tudhatnának egymásról. Viccesnek hathat az abnormalis szituáció, de a strigulák a jobb alsó részen kizökkentenek, a kép valami rosszról árulkodik. Az elemeket érő hatások nem logikusak, a kép – a szó pozitív értelmében – szétesik.
 (Balogh Ede Farkas)

Köbli Alexandra
Só
olaj, vászon
60x100 cm